

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 30 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės (pranešėja), Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė) ir Gražinos Davidonienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovo I. R. ir uždarnosios akcinės bendrovės „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d., 2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d. nutarčių peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės J. B. ieškinį atsakovams I. R. ir uždarajai akcinei bendrovei „Emu group“, dalyvaujant trečiajam asmeniui C. B., dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas, kasacijos objektą, bylos nagrinėjimo teisme ribas, papildomo sprendimo apskundimo tvarką ir naujų įrodymų priėmimą apeliacinės instancijos teisme, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė J. B. prašė pripažinti negaliojančiu 2012 m. sausio 14 d. vienintelio UAB „Emu group“ (toliau – ir bendrovė) akcininko sprendimą dėl atsakovo I. R. paskyrimo UAB „Emu group“ direktoriumi; pripažinti negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį, kuria ieškovė perleido atsakovui reikalavimo teisę į UAB „Emu group“; pripažinti negaliojančia 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutartį ir taikyti dvišalę restituciją – ieškovei grąžinti UAB „Emu group“ akcijas, o atsakovui I. R. priteisti 1 Lt (0,29 Eur), sumokėtą už akcijas.
3. Ieškovė nurodė, kad mirus sutuoktiniui paveldėjo jo turtą – 2 ha žemės sklypą su statiniais, esantį Vilniuje, ir 1,2 ha žemės sklypą, esantį Vilniaus m. sav., Rokantiškių k., šį turtą atsakovas apgaulės būdu, pasinaudodamas ieškovės teisiniu neraštingumu ir lietuvių kalbos nežinojimu, siekė užvaldyti. Atsakovas ieškovei prisistatė kaip advokatas, todėl 2010–2011 m. ieškovė jam suteikė įgaliojimus jai atstovauti. 2010 m., vykstant ikiteisminiam tyrimui dėl neteisėto žemės sklypo perleidimo UAB „Emu group“, atsakovas, atstovaudamas ieškovei, įtikino ją susitarti, kad ikiteisminis tyrimas būtų nutrauktas, o UAB „Emu group“ akcijos perduotos ieškoveitams, kad ši, kaip vienintelė bendrovės akcininkė, per bendrovę galėtų valdyti žemės sklypą su statiniais. 2012 m. sausio 14 d. ieškovė priėmė sprendimą paskirti atsakovą UAB „Emu group“ vadovu, nes atsakovas ją įtikino, kad taip jis geriau galės atstovauti ieškovės interesams, nes ieškovė yra užsienietė, o jei ieškovė to nedarysianti, ji bus deportuota iš Lietuvos Respublikos. Priimdama nurodytą sprendimą, ieškovė buvo visiškai priklausoma nuo atsakovo. Atsakovas nepaaiškino, kad pati ieškovė gali būti paskirta bendrovės direktore, be to, sprendimo tekstas buvo surašytas ieškovei nesuprantama kalba, todėl toks sprendimas turi būti pripažintas neteisėtu kaip sudarytas apgaulės būdu.
4. 2012 m. sausio 11 d. atsakovas įtikino ieškovę jam duoti notarinį įgaliojimą, kad jis galėtų sutvarkyti visus klausimus, susijusius su 1,2 ha žemės sklypo paveldėjimu. 2012 m. sausio 14 d. atsakovas įtikino ieškovę, kad ji turi jam perleisti 50 proc. UAB „Emu group“ akcijų, o likusius 50 proc. – savo vyrui C. B.. 2013 m. sausio 12 d. atsakovas įtikino ieškovę pasirašyti reikalavimo perleidimo sutartį, kuria ieškovė perleido atsakovui 1 000 000 Lt (289 620,02 Eur) reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ už 1 Lt (0,29 Eur). Šie sandoriai buvo sudaryti ieškovei nesuprantama kalba, jai nebuvo išaiškintos jos teisės ir pareigos. Šių sandorių tikslas buvo už 1 Lt (0,29 Eur), t. y. itin ieškovei nenaudingomis sąlygomis, perimti jos turtą. Atsakovas nepaaiškino ieškovei, kad pardavusi 50 proc. akcijų ji negalės dalyvauti valdant bendrovę. Atsakovas, sudarydamas sandorius, veikė nesąžiningai, kadangi per trumpą laiką įkalbėjo ieškovę suteikti jam įgaliojimus ir apgaulės būdu užvaldė didelės vertės svetimą turtą.
5. Atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ su ieškiniu nesutiko. Nurodė, kad reikalavimui dėl 2012 m. sausio 14 d. vienintelio akcininko sprendimo panaikinimo pareikšti yra praleistas ieškinio senaties terminas, ir prašė jį taikyti. Reikalavimas dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia iš esmės netenkintinas, nes tokio reikalavimo UAB „Emu group“ ieškovė neturėjo, todėl negalėjo jo perleisti atsakovui. Akcijų perleidimo sutarties ieškovė niekada neginčijo ir tą nusprendė daryti tik tada, kai jai atsirado prievolė grąžinti iš bendrovės neteisėtai gautas lėšas. Akcijų perleidimo sandoris buvo sudarytas siekiant atlyginti atsakovui I. R. už jo ieškovei teiktas paslaugas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Vilniaus apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies: pripažino negaliojančia 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, sudarytą tarp ieškovės ir atsakovo I. R., dėl 50 vnt. UAB „Emu group“ akcijų perleidimo ir taikė restituciją – įpareigojo atsakovą grąžinti ieškovei 50 vnt. UAB „Emu group“ akcijų, o ieškovę – grąžinti I. R. 0,30 Eur; pripažino negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį, sudarytą tarp ieškovės ir atsakovo I. R.; kitą ieškinio dalį atmetė.
7. Teismas nustatė, kad ieškovė J. B. (buvusi pavardė R.), kaip vienintelė UAB „Emu group“ akcininkė, 2012 m. sausio 14 d. sprendimu

atsakovą I. R. paskyrė UAB „Emu group“ vadovu. 2012 m. sausio 14 d. šalys sudarė akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, kuria ieškovė J. B. atsakovui I. R. perleido 50 vnt. UAB „Emu group“ akcijų, kurių vienos nominalioji vertė – 100 Lt (28,96 Eur), už 1 Lt (0,29 Eur) kainą. Sutarties 1 punkte šalys susitarė, kad 1 Lt (0,29 Eur) akcijų kaina, be kita ko, nustatyta atsižvelgiant į suteikiamą ir suteiktą ieškovei pagalbą dėl jos interesų atstovavimo pagal įgaliojimą Lietuvoje (prokuratūroje, visų lygių teismuose ir visose valstybės institucijose). 2013 m. sausio 12 d. šalys sudarė reikalavimo perleidimo sutartį, kuria ieškovė J. B. atsakovui I. R. perleido turimą 1 000 000 Lt (289 620,02 Eur) reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ už 1 Lt (0,29 Eur). Sutarties 1 punkte šalys, be kita ko, susitarė, kad 1 Lt (0,29 Eur) kaina nustatoma atsižvelgiant į gaunamo reikalavimo asmens suteiktą ir suteikiamą perleidžiančiam reikalavimą asmeniui pagalbą dėl jo interesų atstovavimo pagal įgaliojimą Lietuvoje (prokuratūroje, visų lygių teismuose ir visose valstybės institucijose).

8. Remdamasis Vilniaus miesto apylinkės teismo civilinėje byloje Nr. 2-207-918/2021 nustatytais aplinkybėmis, kurias laikė prejudicinėmis, pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad ieškovė gerai supranta rusų kalbą, kuria, be kita ko, buvo surašytas skundžiamas vienintelio akcininko sprendimas. Ieškovė teismo posėdžio metu nurodė, kad turi aukštąjį finansinį išsilavinimą, todėl teismo vertinimu, turėjo žinoti, kokias pasekmes sukelia asmens paskyrimas juridinio asmens vadovu. Nors atsakovas galėjo netinkamai išaiškinti ieškovei jos teises ar iš viso jų neišaiškinti, tačiau rūpestingai ir apdairiai šioje situacijoje, visų pirma, turėjo elgtis pati ieškovė. Be to, ieškovė praleido nustatytą 3 mėnesių terminą akcininko sprendimui ginčyti, todėl, atsakovui prašant taikyti ieškinio senatį, teismas ją taikė, nenustatęs svarbių priežasčių atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą.
9. Dėl 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutarties teismas nurodė, kad šis sandoris buvo sudarytas ieškovei labai nenaudingomis sąlygomis. Ieškovė, pardavusi atsakovui 50 proc. bendrovės akcijų už 1 Lt (0,29 Eur), šiuo sandoriu perleido atsakovui 5000 Lt (1448,10 Eur) vertės turtą, nors byloje nebuvo nustatyta, kad ieškovė būtų turėjusi įsiskolinimų atsakovui ir tokiu būdu su juo atsiskaitysi. Be to, atsakovas I. R. akcijas už 1 Lt (0,29 Eur), nors nominalioji akcijos vertė buvo 100 Lt (28,96 Eur), įsigijo iš savo atstovaujamo asmens.
10. Teismas nustatė, kad ieškovė po vyro mirties paveldėjo du žemės sklypus Vilniaus mieste, dėl to jai buvo reikalingos paslaugos paveldėjimo klausimais, nes ieškovė yra užsienio valstybės pilietė. Aplinkybės, kad ieškovė buvo įgaliojusi atsakovą atstovauti jai teismuose, kad ji kreipėsi į atsakovą kaip į advokatą, norėdama susitvarkyti žemės sklypų paveldėjimo klausimus, todėl pasitikėjo juo, atsakovas buvo rekomenduotas kitos advokatės, tvarkingos ieškovės migracijos klausimus, teismui leido daryti išvadą, kad akcijų perleidimo sandorį ieškovė sudarė pasitikėdama atsakovu kaip advokatu, tikėdama, jog toks sandoris reikalingas jos interesams. Atsakovui nepateikus duomenų, kokio turinio ar neturinio pobūdžio naudą iš akcijų perleidimo sandorio gavo ieškovė, teismas pripažino pagrįstais ieškovės paaiškinimus, kad šis sandoris buvo sudarytas atsakovui įkalbėjus ieškovę, teigiant, kad, jam valdant akcijas, bus geriau sutvarkyti paveldėtų žemės sklypų nuosavybės klausimai. Teismas įvertino ir tai, kad sutarties tekstą parengė atsakovas, kuris yra teisininkas. Sutarties nuostatas, kuriomis nurodoma konkreti pareiga ieškovei – perduoti turtą – ir abstrakti, nieko neįpareigojanti pareiga atsakovui, teismas vertino kaip ieškovės apgaule.
11. Teismas pažymėjo, kad atsakovas nepateikė įrodymų, jog atliko kokius nors veiksmus pagal 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutarties 1 punktą, kuriame įtvirtinta, jog 1 Lt (0,29 Eur) akcijų perleidimo kaina nustatyta atsižvelgiant į suteikiamą ir suteiktą ieškovei pagalbą dėl atstovavimo pagal įgaliojimą jos interesams. Nors atsakovas teigė, kad turto perleidimas buvo jo teikiamų paslaugų apmokėjimas, tačiau nesant duomenų, jog atsakovas suteikė ieškovei advokato ar teisines paslaugas, teismas padarė išvadą, kad gauti tokio dydžio turtą iš ieškovės atsakovas neįgijo teisės, todėl šį sandorį pripažino negaliojančiu nuo jo sudarymo momento Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.91 straipsnio 1 dalies pagrindu.
12. Pasisakydamas dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties teismas nustatė, kad atsakovas, būdamas teisininkas, parengė sutartį, kuria nustatė atlyginimą įgyjamo reikalavimo teise už jo teikiamas teises paslaugas, tačiau nenurodė, kokias paslaugas pagal ginčo sutartį jis turi suteikti ieškovei. Dėl šios priežasties sutarties nuostatos teismo buvo įvertintos kaip neaiškios ieškovei ir ją klaidinančios. Teismas vertino, kad sutarties teksto neaiškumas, t. y. nenurodymas, ką turi atlikti atsakovas ieškovės interesais už tai, kad įgyja 1 000 000 Lt (289 620,02 Eur) reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ už 1 Lt (0,29 Eur), yra atsakovo apgaule ieškovės atžvilgiu, sutarties sudarymas ieškovei labai nenaudingomis sąlygomis. Teismo vertinimu, šio sandorio sudarymą lėmė ieškovės priklausomybė nuo atsakovo, nes ieškovė turėjo pagrindo pasitikėti atsakovu kaip advokatu, nesitikėdama, jog jis veiks savanaudiškais interesais. Atsižvelgdamas į tai, teismas reikalavimo perleidimo sandorį taip pat pripažino negaliojančiu CK 1.91 straipsnio 1 dalies pagrindu.
13. 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu Vilniaus apygardos teismas taikė restituciją ir įpareigojo ieškovę grąžinti atsakovui I. R. 0,29 Eur, o atsakova I. R. – grąžinti ieškovei J. B. 289 620,02 Eur sumos reikalavimo teise į UAB „Emu group“, taip pat priteisė ieškovei iš atsakovo I. R. 125 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, o valstybei – 3384,84 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
14. Papildomu sprendimu teismas konstatavo, kad, 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu ieškinį patenkinus iš dalies, nebuvo išspręstas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas. Ieškovei buvo atidėtas 3071 Eur dydžio žyminio mokesčio mokėjimas, o 125 Eur žyminio mokesčio dalį ieškovė yra sumokėjusi. Įvertinęs nurodytą aplinkybę, pirmosios instancijos teismas iš atsakovo I. R. priteisė 125 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą ieškovės naudai, o valstybei – 3071 Eur žyminio mokesčio. Teismas taip pat nurodė, kad bylos nagrinėjimo metu teismas turėjo 29,87 Eur procesinių dokumentų įteikimo išlaidų bei 283,97 Eur išlaidų už vertėjo paslaugas, jų atlyginimas priteistinas valstybės naudai iš atsakovo I. R.
15. Teismas taip pat konstatavo, kad 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu pripažinus negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį liko neišspręstas restitucijos klausimas. Pripažinęs, kad įstatymas šiuo atveju neįtvirtina kitokių sandorio negaliojimo pasekmių nei šalių grąžinimas į pradinę padėtį, teismas nusprendė, kad ieškovė turi grąžinti atsakovui I. R. 0,29 Eur, o atsakovas I. R. ieškovei – 289 620,02 Eur (1 000 000 Lt) dydžio reikalavimo teisę į UAB „Emu group“.
16. Atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ 2021 m. spalio 12 d. pateikė apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo. Šie apeliaciniai skundai buvo priimti 2021 m. spalio 13 d. teisėo rezoliucijomis, o byla su apeliaciniiais skundais 2021 m. lapkričio 16 d. išsiųsta Lietuvos apeliaciniam teismui (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2-6-330/2022).
17. 2021 m. spalio 13 d. atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ pateikė apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo (pirmosios instancijos teisme gauti 2021 m. spalio 14 d.). Atsakovo I. R. apeliacinis skundas po trūkumų šalinimo priimtas 2022 m. liepos 14 d. teisėjo rezoliucija ir 2022 m. rugpjūčio 22 d. kartu su byla išsiųstas Lietuvos apeliaciniam teismui (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2A-24-450/2023). Atsakovės UAB „Emu group“ apeliacinis skundas Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartimi laikytas nepaduo tu ir grąžintas atsakovei (nutartis įsiteisėjo 2022 m. birželio 16 d.).
18. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2-6-330/2022), 2021 m. gruodžio 16 d. nutartimi atidėjo bylos nagrinėjimą, iki paaiškės aplinkybė dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo įsiteisėjimo arba bylos pagal apeliacinius skundus dėl šio sprendimo perdavimo nagrinėti apeliacine tvarka. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartimi byla paskirta nagrinėti teismo posėdyje 2022 m. birželio 30 d. 9 val., teismui konstatavus, kad dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo apeliacinis procesas nėra prasidėjęs, įsiteisėjusiomis nutartimis nustatyti atsakovų apeliacinių skundų trūkumai per teismo nustatytą terminą nepašalinti.
19. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs bylą pagal atsakovų UAB „Emu group“ ir I. R. apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2-6-330/2022), 2022 m. birželio 30 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomą sprendimą pakeitė: sumažino iš atsakovo I. R. valstybei priteistą sumą iki 3100,87 Eur; kitą Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo dalį paliko nepakeistą.

20. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad Vilniaus apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu iš atsakovo I. R. priteisė valstybei 283,97 Eur išlaidų už teismo posėdžio metu teiktas vertimo paslaugas atlyginimą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodyta, kad teismo procesas Lietuvoje vyksta valstybine kalba, o asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti tardymo ir teisminiuose veiksmuose per vertėją. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 91 straipsnio 4 dalį, vertėjams priklausančios sumos išmokamos iš valstybės biudžeto lėšų. CPK nėra nustatyto tiesioginio įpareigojimo bylos šalims atlyginti vertimo teismo posėdžių metu išlaidas. Dėl šios priežasties apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad tokio pobūdžio išlaidų atlyginimas iš atsakovo I. R. negalėjo būti priteistas.
21. Pasisakydamas dėl apeliacinių skundų argumento, kad papildomu sprendimu taikyta restitucija dėl tos dalies, kuria atsakovui I. R. nustatytas įpareigojimas grąžinti reikalavimo teisę ieškovei, yra negalima, nes tokios reikalavimo teisės nėra, apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo perleidimo sutartis buvo panaikinta ne tuo teisiniu pagrindu, kad ši sutartis neturi objekto – perleidžiamos reikalavimo teisės, todėl šį atsakovų argumentą atmetė.
22. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimas yra įsiteisėjęs, todėl nepasisakė dėl atsakovų apeliacinių skundų argumentų, susijusių su Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo pagrįstumu ir teisėtumu.
23. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo, 2023 m. sausio 10 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimą paliko nepakeistą.
24. Teisėjų kolegija nurodė, kad atsakovas I. R. atskiru priedu prie apeliacinio skundo pateikė itin didelės apimties įrodymus, kurie, anot jo, patvirtina jo teiktą pagalbą ieškovei, t. y. įvairius civilinių, administracinių, vykdomųjų bylų, ikiteisminio tyrimo procesinius sprendimus, taip pat bylų šalių procesinius dokumentus ir kt. dokumentus. Kolegija nusprendė, kad dalis atsakovo kaip naujų teikiamų įrodymų (pvz., įgaliojimai, kuriais ieškovė įgaliojo atsakovą jai atstovauti įvairiose institucijose) jau yra pateikta bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, todėl šių įrodymų pridėjimo prie bylos klausimas nespėstinas. Kita dalis atsakovo teikiamų įrodymų (pvz., teismų procesiniai sprendimai) nelaikytini įrodymais CPK 314 straipsnio prasme. Be to, teismas turi teisę naudoti duomenis iš informacinių sistemų bei registrų (CPK 179 straipsnio 3 dalis), tarp jų ir duomenis, esančius Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO, Antstolių informacinėje sistemoje ir kt., todėl nėra pagrindo pridėti prie bylos atsakovo iš tokių informacinių sistemų teikiamus duomenis. Dėl likusių įrodymų, atsižvelgdama į jų sudarymo datą, kolegija pažymėjo, kad jie neabejotinai galėjo būti pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme. Teisėjų kolegijos vertinimu, teikiami įrodymai yra skirti atsakovo atskirtimui į ieškinį aplinkybėms pagrįsti, todėl atsakovas turėjo pareigą pasirūpinti, kad jie būtų pateikti pirmosios instancijos teisme iki bylos išnagrinėjimo, o to nepadarius ir juos teikiant tik bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, nėra pagrindo taikyti bendrosios taisyklės (CPK 314 straipsnis) išimčių ir atsakovo pateiktus įrodymus pridėti prie bylos.
25. Teisėjų kolegija atsisakė pridėti prie bylos ieškovės kartu su atsiliepimu į apeliacinį skundą pateiktą I. R. ieškinį ieškovei dėl 115 335,85 Eur skolos priteisimo, nurodydama, kad neaišku, kokias aplinkybes teikiamu įrodymu ieškovė įrodinėja.
26. Teisėjų kolegija nurodė, kad atsakovas I. R. apeliaciniame skunde prašo panaikinti tiek Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimą, tiek ir Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomą sprendimą, tačiau atsakovo apeliacinis skundas dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo jau yra išnagrinėtas įsiteisėjusia Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022. Atsižvelgdama į tai teisėjų kolegija nusprendė, kad šios apeliacinės tvarka nagrinėjamos bylos objektas – pirmosios instancijos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimas, kurio pagrįstumas ir teisėtumas tikrinamas atsakovo I. R. apeliaciniame skunde nurodytais faktais ir teisiniais pagrindais.
27. Teisėjų kolegija sutiko su atsakovo argumentais, kad būtent ieškovė šioje byloje turėjo įrodyti aplinkybes, jog ginčo sutartis ji sudarė atsakovui ją apgavus ir (ar) susidėjęs tam tikroms aplinkybėms (CPK 178 straipsnis). Tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, tais atvejais, kai ginčijami sandoriai, kurie galėjo būti sudaryti dėl apgaulės ar susidėjusių aplinkybių, dažnai aplinkybės, sudarančios įrodinėjimo dalyką, įrodinėjamos netiesioginiais įrodymais, kurie teismo turi būti įvertinti laikantis įrodinėjimo bei įrodymų vertinimo taisyklių.
28. Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamu atveju byloje neginčijamai nustatyta, jog ieškovė sudarant sandorius nemokėjo lietuvių kalbos ir neturėjo Lietuvos Respublikos pilietybės. Tuo tarpu atsakovas veikė kaip ieškovės atstovas, kuriam ieškovė buvo suteikusi itin plačius įgaliojimus jai atstovauti Lietuvos Respublikos teismuose, įvairiose institucijose, tvarkant paveldėjimo ir kitus klausimus, o tai, kolegijos vertinimu, netiesiogiai patvirtina, jog ieškovė neabejotinai atsakovu pasitikėjo. Taigi, pirmosios instancijos teismas, įvertinęs šias aplinkybes ir nenustatęs, kad atsakovas ieškovei suteikė atitinkančias bent akcijų nominaliąją vertę ir (ar) reikalavimo vertę teisinės paslaugas, visiškai pagrįstai nusprendė, jog tokių sandorių sudarymas ieškovei buvo visiškai nenaudingas.
29. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors ieškovei tenka pareiga įrodyti aplinkybes, jog ginčo sutartis ji sudarė atsakovo apgauta ir (ar) susidėjęs tam tikroms aplinkybėms, tačiau atsakovui taip pat išlieka pozityvi pareiga pagrįsti savo atskirtimus. Atitinkamai pirmosios instancijos teismas, konstatuodamas, kad atsakovas neįrodė, kokią naudą iš sudarytų sandorių gavo ieškovė, pasisakė dėl atsakovo pareigos paneigti ieškovės įrodytas aplinkybes, tai atitinka CPK 178 straipsnyje nustatytas įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykles, o ne nepagrįstai perkėlė įrodinėjimo našlą atsakovui.
30. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju bylą nagrinėjant tiek pirmosios instancijos teisme, tiek ir apeliacinės instancijos teisme atsakovas, be teiginių, kad jis ieškovei teikė itin didelės apimties ir naudingas paslaugas, nepateikė jokių įrodymų, kurie pagrįstų tokių suteiktų paslaugų apimtį, naudingumą ir (ar) jų vertę. Pažymėtina, kad byloje esanti 2009 m. rugpjūčio 15 d. advokato paslaugų teikimo sutartis, sudaryta tarp ieškovės ir advokatės D. R. bei advokato padėjėjos R. V., patvirtina, kad, be atsakovo teiktų paslaugų, šios teisininkės taip pat ieškovei teikė teisinės paslaugas, konsultuodamos ją migracijos, paveldėjimo, nekilnojamojo turto ir kitais klausimais; atstovaudamos jai įvairiose institucijose; rengdamos procesinių ir kitų dokumentų projektus; ieškovė už suteiktas paslaugas buvo įsipareigojusi mokėti 500 Lt (144,81 Eur) už valandą atlygį. Atsižvelgdama į tai, kad atsakovas nepateikė visiškai jokių įrodymų, pagrindžiančių teiktų ieškovei teisinių paslaugų apimtį ir vertę, atitinkamai ir sandorių naudingumą ieškovei, taip pat į tai, jog ieškovei atstovavimo paslaugas teikė ne tik atsakovas, bet ir kiti teisininkai, teisėjų kolegija nusprendė, kad byloje neįrodyta, jog atsakovas ieškovei suteikė tokios apimties, naudingumo ir (ar) vertės paslaugas, kurios atitiktų sudarytų sandorių vertę. Byloje nesant įrodymų, atsakovo teigiami, jog akcijų ir reikalavimo perleidimo kaina buvo nustatyta atsižvelgiant ir į šalių susitarimą plėtoti bendrą verslą, jo perspektyvas, vertinti kaip neįrodyti.
31. Teisėjų kolegija nurodė, kad nors atsakovas teigia, jog ieškovė ginčo sandorius sudarė puikiai juos suprasdama, nes turi patirties valdant įmonę ir pakankamą išsilavinimą, tačiau byloje nustatyta, jog ieškovė nemokėjo lietuvių kalbos ir neturėjo Lietuvos Respublikos pilietybės, dėl to visiškai pasitikėjo atsakovu, kai šis įtikino ją sudaryti ginčo sandorius tam, kad taip galėtų geriau atstovauti jos interesams. Taigi esminę reikšmę sudarant ginčo sandorius turėjo ne ieškovės vadovavimo patirtis ir išsilavinimas, o jos pasitikėjimas atsakovu I. R.; ieškovė sprendimus dėl sandorių sudarymo priėmė atsakovo įtikinta, kad taip bus geriau atstovaujami jos interesai.
32. Teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus atsakovo apeliacinio skundo argumentus, kad pirmosios instancijos teismas, pripažinęs akcijų pirkimo-pardavimo sutartį, nepagrįstai taikė dvšalę restituciją, nes, atsakovui 10 metų esant įmonės akcininku, susiformavo visiškai kitokie teisiniai ir faktiniai įmonės turinės padėties santykiai, o tai iš esmės pašalina pirminės padėties atkūrimo, grąžinant akcijas, galimybę, ir kad taikant restituciją ieškovė gautų nepalyginti daugiau nei atsakovas. Kolegija nurodė, kad, pirma, byloje neginčijamai nustatytas atsakovo I. R. nesąžiningumas, pasinaudojant ieškovės pasitikėjimu juo kaip įgaliotu asmeniu, advokatu, įtikinant tokio sandorio naudingumu ieškovei. Antra, nors atsakovas teigia, kad, taikant restituciją, ieškovė gautų nepalyginti daugiau dėl pasikeitusios įmonės finansinės padėties ir akcijų

kainos, tačiau byloje nėra pateikta jokių įrodymų, kurie pagrįstų tokius atsakovo teiginius dėl įmonės finansinės padėties ir akcijų kainos pasikeitimo (pvz., įmonės finansinės atskaitomybės dokumentų, akcijų vertinimo ir pan.). Trečia, kaip nustatyta šioje byloje, atsakovas neįrodė nei jo suteiktų ieškovei paslaugų apimties, nei tokių paslaugų vertės.

33. Teisėjų kolegija nurodė, kad įsiteisėjusia Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022 Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo dalis dėl restitucijos taikymo, įpareigojant ieškovę grąžinti atsakovui I. R. 0,29 Eur, o atsakovą I. R. – grąžinti ieškovei reikalavimo teisę į UAB „Emu group“, palikta nepakeista. Dėl to teisėjų kolegija nevertino ir nepasisakė dėl restitucijos taikymo pripažinus negaliojančią reikalavimo perleidimo sutartį.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

34. Kasaciniu skundu atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartį 2022 m. birželio 30 d. nutartį ir 2023 m. sausio 10 d. nutartį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui arba priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

34.1. Nors apeliacinis skundas buvo paduotas kaip vienas dokumentas, apeliacinės instancijos teismas jį nagrinėjo ne kaip paduotą vieną dokumentą, o neteisėtai išskaidė į du procesus: dėl sprendimo ir dėl papildomo sprendimo, ir dėl to paties skundo priėmė dvi nutartis (2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d.). Apeliacinės instancijos teismas 2022 m. birželio 30 d. nutartį dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo grindė neteisinga prielaida, kad Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimas yra įsiteisėjęs, o 2023 m. sausio 10 d. nutartį dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo grindė apeliacinės instancijos teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartimi, kuria dalis skundo dėl papildomo sprendimo esą jau buvo išnagrinėta, dėl to viso apeliacinio skundo nenagrinėjo, nepasisakė dėl reikalavimo perleidimo santykių, nevertino to, kad nei reikalavimo perleidimo santykių, nei objekto nebuvo, dėl to negalima restitucija. Be to, pažeidžiamas CPK 304, 319 straipsnius apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo išnagrinėjo vienas teisėjas, o ne trijų teisėjų kolegija. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė esminius apeliacinio proceso reikalavimus bei atsakovo teisės į teisėtą ir teisingą neįsiteisėjusio sprendimo ir papildomo sprendimo kontrolę apeliacinėje instancijoje (CPK 42 straipsnis).

34.2. Apeliacinės instancijos teismas, nepriimdamas naujų įrodymų, pažeidė CPK 314 straipsnį, nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38-969/2015; 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218-916/2016; 2017 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-684/2017). Kaip buvo nurodyta apeliaciniame skunde, naujų įrodymų pateikimo būtinybė atsirado tik po to, kai pirmosios instancijos teismas išnagrinėjo bylą ir sprendime pasisakė dėl ieškinio nagrinėjimo ribų (kad atsakovas turėjo įrodinėti suteiktų paslaugų faktą ir kainą) ir kai atsakovas susistemino labai didelės apimtys informaciją apie prieš beveik dešimt metų ieškovei suteiktą pagalbą. Kadangi nauji įrodymai pagal savo turinį turi glaudų ryšį su byloje įrodinėtomis aplinkybėmis (dėl sutarties sudarymo ir vykdymo aplinkybių, ieškovės nesąžiningumo tvirtinant, esą ji iš atsakovo negavo jokių paslaugų ir naudos iš sandorio), apeliacinės instancijos teismas turėjo pagrindą laikyti esant įrodymų pateikimo būtinybę pagal CPK 314 straipsnį ir priimti su apeliaciniu skundu pateiktus įrodymus.

34.3. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė materialiosios teisės normas, nustatančias sandorio negaliojimą dėl apgaulės (CK 1.91 straipsnis), nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609/2008; 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-51-695/2017), pagal kurias apgaulė – tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių, kuris gali reikšti aktyviais veiksmais, taip pat svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo – sudaryti sandorį; jeigu šalis teisingai suvokė sandorio sudarymo metu esančias aplinkybes, bet klydo dėl šio sandorio perspektyvų, šios taisyklės netaikomos. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, jog šiuo atveju nei ieškinio pareiškime, nei pirmosios instancijos teismo sprendime nenurodoma jokių atsakovo tyčinių veiksmų (nei aktyvių, nei pasyvių ar kokių nors aplinkybių nuslėpimo), kurie galėtų būti laikomi ieškovės suklaidinimu siekiant sudaryti ginčo sandorius. Teismai nenurodė, kokios sandorio aplinkybės buvo nuslėptos ar pateiktos kitaip, nei yra iš tikrųjų. Ieškovė neteigė ir nenurodė, kad sandorio turinys buvo ne toks, koks paaiškėjo vėliau. Jai buvo žinoma ir suprantama, kad ji perleidžia akcijas, kad jų nominalioji vertė 1448,10 Eur, kad jos sudaro pusę visų įmonės akcijų ir kad ji gauna už šias akcijas nurodytą kainą, nes patvirtino, kad gavo didelę pagalbą ir jai tokia kaina priimtina. Ieškovė, būdama nuo atsakovo visiškai nepriklausoma, tokio sandorio galėjo nesudaryti, ir tai, kad ji sudarė, lėmė ne atsakovo elgesys, o ieškovės apsisprendimas atsidėkoti už jau suteiktą pagalbą ir siekis gauti pagalbą ateityje, palaikant santykius bendru įmonės valdymu. Teismo nustatyta, jog ieškovė turi patirties valdant įmonę, yra UAB „Fujing“ akcininkė ir vadovė, turi pakankamą išsilavinimą suprasti sutarties esmę (posėdžio metu nurodė, jog turi aukštąjį universitetinį ekonominį išsilavinimą), todėl akivaizdus, jog sandorius sudarė juos puikiai suprasdama. Teismų praktikoje pažymėta, jog parduodamo turto kaina, nors ir yra esminė sutarties sąlyga, tačiau jai turi įtakos įvairūs veiksniai, tokie kaip šalių tarpusavio santykiai, kiti įvairiais pagrindais kylantys šalių įsipareigojimai vienu kitoms ir pan. Todėl teismai, vertindami sandorio kainą, turėjo vadovautis ne tik akcijų ir pagalbos vertės santykiu, o vertinti susiklosčiusius tarp šalių santykius, bendradarbiaviną verslę, esančius abipusius įsipareigojimus. Teismas laikė pakankamais ieškovės deklaratyvius paaiškinimus, kad sandoris buvo sudarytas jai nenaudingomis sąlygomis, nors atsakovo pagalbos ir paslaugų ieškovei kaina ženkliai viršijo 1448,10 Eur akcijų nominaliąją vertę.

34.4. Teismai pažeidė įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles. Nors apeliacinės instancijos teismas sutiko su apeliacinio skundo argumentais, kad įrodinėjimo našta nagrinėjamoje byloje tenka ieškovei, tačiau nenurodė nė vieno ieškovės pateikto įrodymo, kuris patvirtintų esant atsakovo neteisėtus ar kaltus veiksmus. Tai, kad atsakovas turėjo įrodinėti ieškovei suteiktos pagalbos faktą, apimtį ir naudą, rodo, jog teismai netinkamai paskirstė įrodinėjimo našta ir nesivadovavo įrodinėjimo taisyklėmis. Teismas, neegzistuojant jokiems įrodymams, nusprendė, kad ieškovei atsakovas neva neteikė teisinės pagalbos, nes ieškovė turėjo kitus advokatus, kurie esą jai teikė paslaugas; kad atsakovas, pristatydamas advokatų, neva įkalbėjo ieškovę perleisti akcijas; kad tai, jog akcijos perleistos atsakovui pažeidžiant įstatymą, įrodo netiesioginiai įrodymai. Tokią išvadą teismas grindė neįrodinėtomis, klaidingomis ir su ginču nesusijusiomis aplinkybėmis, kad ieškovė nemoka lietuvių kalbos ir nėra Lietuvos Respublikos pilietė, ir absoliučiai ignoravo nustatytus faktus, kad ginčijama akcijų perleidimo sutartis sudaryta dviem kalbomis – lietuvių ir rusų; teismo nutartimis nustatyta, jog ieškovė rusų kalbą moka pakankamai gerai; sudarant ginčo sutartį dalyvavo ieškovės valią sudaryti sutartį patvirtinęs liudytojas – ieškovės sutuoktinis; jis teisme patvirtino, kad ieškovė turėjo valią sudaryti akcijų perleidimo sandorį, suprato sandorio esmę, siekė jį sudaryti ir jį sudarė dėl sutartyje nurodytų priežasčių – suteiktos ir teikiamos pagalbos, tuo už ją atsidėkodama ir ketindama bendrai su atsakovu kartu valdyti įmonę, kurios akcijas perleido, vykdyti nekilnojamojo turto projektus. Tam, kad sandoris dėl apgaulės būtų pripažintas negaliojančiu, turi būti konstatuota ydingai susiformavusi šalies valia sudaryti sandorį. Byloje teismas nenustatė tai patvirtinančių aplinkybių, o nustatytos aplinkybės (kad ieškovė nemoka lietuvių kalbos (nors moka rusų kalbą, kurią buvo sudaryta sutartis) ir nėra Lietuvos pilietė) nepatvirtina ieškovės valios sudarant sutartį ydingumo, neatitinka įstatyme ir teismų praktikoje nurodytų sąlygų sandorį pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės. Apeliacinės instancijos teismas turėjo vertinti ne tai, ar buvo pasitiekiamas atsakovu, bet ir tai, ar buvo atlikti kalti veiksmai formuojant ieškovės valią, kokie tai veiksmai ir kokiais įrodymais tai pagrįsta. Apeliacinės instancijos teismas neturėjo teisinio pagrindo pripažinti sandorį negaliojančiais CK 1.91 straipsnyje nurodytais ar kitais sandorį negaliojimo pagrindais vien dėl to, kad atsakovas nepateikė įrodymų, pagrindžiančių ieškovei suteiktas paslaugas.

- 34.5. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė materialiosios teisės normas dėl reikalavimo perleidimo sutarties sudarymo ir perleidžiamo

objekto realumo nustatymo (CK 6.102 straipsnio 2 dalis), nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos. Pagal kasacinio teismo praktiką, jeigu negalioja pagrindinė sutartis, tai toks pat likimas ištinka reikalavimo perleidimo sutartį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2009); galima perleisti tik galiojančią reikalavimo teisę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008). Pirmosios instancijos teismas nenustatė, ar pagal 2012 m. sausio 13 d. reikalavimo perleidimo sutartį tarp ieškovės ir atsakovo susiklostė reikalavimo perleidimo santykiai, ar toks reikalavimas realus, nepareikalavo iš ieškovės pateikti įrodymų, kad reikalavimo perleidimo objektas egzistuoja. Apeliacinis teismas taip pat nurodė aplinkybių nevertino ir dėl jų nepasisakė. 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo perleidimo sutartis negali būti nugrinčyta tiek dėl to, jog neegzistuoja jokia UAB „Emu group“ prievolė sumokėti du milijonus litų (579 240 Eur) ieškovei, tiek ir dėl to, kad, įsteisėjus teismo sprendimui dėl žemės sklypo pirkimo-pardavimo sutarties nutraukimo (civilinė byla Nr. 2-1445-868/2018), UAB „Emu group“ įsiskolinimai ieškovei buvo panaikinti. Taigi, vertindami ginčo reikalavimo perleidimo sutartį, teismai turėjo konstatuoti, kad pagrindinė prievolė neegzistuoja, todėl ji laikytina nesudaryta.

34.6. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, ar pirmosios instancijos teismas, pripažinęs reikalavimo perleidimo sutartį negaliojančia, teisingai taikė restituciją. 2023 m. sausio 10 d. nutartyje apeliacinės instancijos teismas šiuo klausimu nepasisakė, o 2022 m. birželio 30 d. nutartis negali būti laikoma tinkamu apeliacinio skundo išnagrinėjimu, nes ši nutartis, kaip minėta anksčiau, neteisėta, be to, neišnagrinėti argumentai, susiję su reikalavimo objekto nebuvimu.

34.7. Spręsdami dėl restitucijos taikymo pripažinus akcijų pirkimo-pardavimo sutartį negaliojančia, teismai neatsižvelgė į tai, kad per beveik dešimt metų susiformavo visiškai kitokie teisiniai ir faktiniai įmonės turtinės padėties santykiai, pasikeitė akcijų vertė. Teismai neįvertino, kad taikant restituciją ieškovė gautų nepalyginti daugiau nei atsakovas ne tik dėl akcijų vertės rinkoje pasikeitimo, bet ir dėl to, jog penkerius metus atsakovo teikta konsultacinė ir teisinė pagalba tapo visiškai neatlyginta, ieškovė atitinkamai praturtėtų, o atsakovas prarastų tiek turimas akcijas, tiek ir jų galimą vertės prieaugį, niekaip negalėtų gauti atlyginimo už suteiktą ieškovei konsultacinę ir teisinę pagalbą. Todėl restitucija, net ir panaikinus akcijų perleidimo sandorį, neturi būti taikoma natūra.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl

bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų, kasacijos objekto ir pagrindo nutraukti kasacinį procesą pagal dalį kasacinio skundo reikalavimų

35. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Nurodyto straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskustus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismu nustatytu aplinkybiu. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reiškia, kad kasacinis teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde (žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 15 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-24-378/2022 19 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
36. CPK 341 straipsnyje įtvirtintas draudimas kasacine tvarka peržiūrėti pirmosios instancijos teismo sprendimus ir nutartis, kure nebuvo peržiūrėti apeliacine tvarka. Ši nuostata aiškintina kartu su CPK 340 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią kasacijos objektas yra apeliacinės instancijos teismo sprendimas ar nutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2006). Taigi, pagal CPK 341 straipsnio 1 dalį, kasacija nėra galima nesant kasacijos objekto – apeliacinės instancijos teismo sprendimo ar nutarties. Nurodytas draudimas galioja ir dėl sprendimo (nutarties) dalies, dėl kurios nebuvo paduota apeliacinio skundo ir kuri nebuvo peržiūrėta apeliacinės instancijos teismo *ex officio* (pagal pareigas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156-701/2016, 43 punktas; 2022 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-823/2022, 32 punktas).
37. CPK 320 straipsnio 1 dalis nustato, kad bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas. Pagal šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintą bendrą taisyklę apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliacinio skundo ribų. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad šis principas, be kita ko, reiškia, jog apeliacinės instancijos teismas tikrina apskusto teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą tik apelianto atžvilgiu, be to, tikrinamas tik apeliacinio skundo apskustas teismo sprendimo dalies teisėtumas ir pagrįstumas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182/2001). Tuo atveiu, jei, nesant privalomojo procesinio bendrininkavimo, byloje dalyvaujantis asmuo nepadavė apeliacinio skundo dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo (arba toki skunda buvo atsisakyta priimti), ir apeliacinės instancijos teismas bylą nagrinėjo nenustates pagrindo peržengti apeliacinio skundo ribas, apeliacinio skundo nepadavęs asmuo neturi teisės paduoti kasacinio skundo, nes pirmosios instancijos teismo sprendimas jo atžvilgiu nebuvo peržiūrėtas apeliacine tvarka (žr. *mutatis mutandis* (su tam tikrais pakeitimais) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2009).
38. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad, sistemškai aiškinant bylą procesą kasaciniame teisme ir atskirųjų skundų nagrinėjimą reglamentuojančias proceso teisės normas, darytina išvada, jog teismo nutartis, kuri negalėtų būti skundžiama apeliacine tvarka, negali būti ir savarankiškas kasacijos objektas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2010).
39. Kasacinis procesas nutraukiamas bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu nustačius, kad kasacinį skundą toje byloje turėjo būti atsisakyta priimti, arba bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu atsiradus aplinkybiu, kurios daro tolesnį kasacinį procesą negalima (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-96-823/2021, 38 punktas). Pagrindai atsisakyti priimti kasacinį skundą nustatyti CPK 350 straipsnio 2 dalyje, kurioje, be kita ko, nurodyta, kad kasacinį skundą atsisakoma priimti, jei jis prieštarauja šio kodekso 341 straipsnyje nustatytiems reikalavimams (CPK 350 straipsnio 2 dalies 2 punktas).
40. Nagrinėjamoje byloje kasacinį skundą yra padavę atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“. Skundas paduotas dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d., 2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d. nutarčių.
41. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartimi byla pagal atsakovų I. R. ir UAB „Emu group“ apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo paskirtą nagrinėti teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka, t. y. šia nutartimi nustatyta bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka data ir laikas (šios nutarties 18 punktas). Nutartis dėl teismo posėdžio byloje paskyrimo negalėtų būti skundžiama atskiruoju skundu, nes jos apskundimo galimybės CPK nenustato ir ji neužkerta kelio tolesnei bylos eigai (CPK

334 straipsnio 1 dalis). Atitinkamai Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartis negali būti savarankiškas kasacijos objektas, todėl kasacinis procesas dėl šios Lietuvos apeliacinio teismo nutarties nutraukiamas (šios nutarties 38, 39 punktai).

42. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis priimta išnagrinėjus atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo. Atsakovės UAB „Emu group“ apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo buvo atsisakyta priimti Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartimi (šios nutarties 17 punktas). Tai reiškia, kad kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties nagrinėjamu atveju turėjo teisę paduoti tik atsakovas I. R., todėl kasacinis procesas dėl šios nutarties, pradėtas pagal atsakovės UAB „Emu group“ kasacinį skundą, nutrauktinas (šios nutarties 37 punktas).
43. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis priimta išnagrinėjus bylą pagal atsakovų I. R. ir UAB „Emu group“ apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo. Atsakovu kasacinis skundas dėl šios teismo nutarties paduotas 2023 m. balandžio 11 d., t. y. praėjus daugiau nei devyniems mėnesiams nuo skundžiamos nutarties priėmimo. Kasaciniame skunde atsakovai yra pareiškę prašymą atnaujinti terminą kasaciniam skundui paduoti, jei teismas manytų jį esant praleistą, dėl šioje byloje susiklosčiusios išskirtinės procesinės situacijos.
44. CPK 345 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinis skundas gali būti paduotas per tris mėnesius nuo skundžiamo sprendimo, nutarties išiteisėjimo dienos. Pagal šio straipsnio 2 dalį, asmenims, praleidusiems kasacinio skundo padavimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujintas, tačiau pareiškimas dėl praleisto termino atnaujinimo negali būti tenkinamas, jeigu jis paduotas praėjus daugiau kaip šešiams mėnesiams nuo sprendimo išiteisėjimo dienos. Taigi, įstatymo nustatytas naikinamasis šešių mėnesių kasacinio skundo padavimo terminas, kuris negali būti teismo atnaujinamas, todėl atsakovų prašymas atnaujinti terminą kasaciniam skundui dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties paduoti negali būti tenkinamas. Papildomai pažymėtina, kad atsakovai nenurodo jokių priežasčių, kurios būtų objektyviai sutrukdžiusios jiems paduoti kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties įstatyme nustatytu terminu. Priešingai, iš bylos duomenų matyti, kad atsakovai dėl šios teismo nutarties 2022 m. rugsėjo 30 d. buvo padavę kasacinį skundą, tačiau jį buvo atsisakyta priimti kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos 2022 m. spalio 27 d. nutartimi.
45. Kita vertus, sprendžiant dėl atsakovų galimybės šiame proceso etape reikalauti kasacine tvarka peržiūrėti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį, turi būti atsižvelgta ir į tai, kad ši nutartis priimta išnagrinėjus atsakovo apeliacinius skundus dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad papildomo sprendimo institutas yra procesinis institutas, kuris skirtas specifiniams teismo sprendimo trūkumams – sprendimo nevisapusiškumui – ištaisyti, todėl, kai yra priimamas, jis tampa sudėtine teismo sprendimo, kurio nevisapusiškumas papildomu sprendimu buvo taisomas, dalimi. Įstatyme nustatyta savarankiška papildomo sprendimo apskundimo tvarka nepaneigia papildomo sprendimo kaip sudėtinės pagrindinio sprendimo dalies aiškinimo. Galimybė peržiūrėti papildomą sprendimą nagrinėjant bylą pagal dėl pagrindinio sprendimo paduotą apeliacinį skundą priklauso nuo to, ar papildomu sprendimu buvo išspręstas savarankiškas, nuo kitu byloje pareikštu reikalavimu nepriklausomas, reikalavimas, ar klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstu klausimu procesinės baigties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2023, 82–83 punktai ir juose nurodyta kasacinio teismo praktika).
46. Nagrinėjamu atveju Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu buvo išspręsti bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir restitucijos klausimai. Abu šie klausimai yra išvestiniai, jų baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu teismo sprendimu išspręstu klausimu procesinės baigties, todėl panaikinus ar pakeitus pagrindinį teismo sprendimą atitinkamai turėtų būti naikinamas ar keičiamas ir papildomas sprendimas. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad atsakovas I. R., paduodamas kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties ir prašydamas ją panaikinti, kartu turi teisę prašyti panaikinti ir Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį, nors yra praleistas terminas pastarajai nutarčiai savarankiškai apskusti. Vis dėlto tai darydamas atsakovas I. R. kasaciniame skunde negali remtis savarankiškais Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties neteisėtumo pagrindais, nesusiėjusiais su Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties teisėtumu, nes tokiems argumentams pareikšti yra suėjęs įstatyme nustatytas naikinamasis terminas.
47. Kitaip nei atsakovas I. R., atsakovė UAB „Emu group“ neturi teisės kasacine tvarka skusti Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties. Kasaciniam skundui dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties paduoti ši atsakovė yra praleidusi šešių mėnesių naikinamąjį terminą. Atsižvelgiant į tai, kasacinis procesas, pradėtas pagal atsakovės UAB „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties, nutrauktinas (CPK 345 straipsnio 2 dalis, 350 straipsnio 2 dalies 1 punktas).
48. Apibendrinama teisėjų kolegija konstatuoja, kad ši byla bus nagrinėjama pagal atsakovo I. R. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d. nutarčių, analizuojant tuos kasacinio skundo argumentus, kurie atitinka CPK įtvirtintus kasacijos pagrindus. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laikomasi pozicijos, jog kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos padarytas kasacinio skundo apibendrintas vertinimas (kaip atitinkančio įstatymo reikalavimus) ne visada reiškia, kad kiekvienas skundo argumentas ar jų grupė atitinka įstatymo nustatytus reikalavimus – suformuluoja kasacinio nagrinėjimo dalyką. Detalu skundo argumentu vertinimą atlieka byla kasacine tvarka nagrinėjanti teisėjų kolegija (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2013).
49. Atsakovas I. R., nesutikdamas su skundžiamais apeliacinės instancijos teismo procesiniais sprendimais, kasaciniame skunde pateikia argumentus dėl: 1) proceso teisės normų pažeidimo, apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo išnagrinėjus atskirai nuo apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo; 2) nepagrįsto atsisakymo priimti atsakovo apeliacinės instancijos teismui pateiktus naujus įrodymus (CPK 314 straipsnio pažeidimo); 3) apeliacinės instancijos teismo, nagrinėjusio bylą pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl papildomo sprendimo, sudėties neteisėtumo; 4) netinkamo CK 1.91 straipsnio aiškinimo ir taikymo bei su susijusio įrodinėjimo taisyklių pažeidimo; 5) reikalavimo perleidimą reglamentuojančių materialiosios teisės normų netinkamo aiškinimo ir taikymo bei nukrypimo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, teismams nevertinus, ar reikalavimo teisės perleidimo sutartinį perleistas reikalavimas galiojo sudarant reikalavimo perleidimo sutartį; 6) netinkamo restitucijos taikymo pripažinus negaliojančiais reikalavimo teisės perleidimo ir akcijų perleidimo sandorius. Tačiau tik dalis atsakovo kasaciniame skunde nurodytų argumentų atitinka įstatyme nustatytus reikalavimus ir sudaro pagrindą kasaciniam teismui dėl jų pasisakyti.
50. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad kasacinio skundo argumentai, kuriais kasatorius, nesutikdamas su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kitaip vertina tuos pačius įrodymus, siekia, kad byloje patektų įrodymų pagrindu būtų nustatytos kitos faktinės aplinkybės, nei tai padarė apeliacinės instancijos teismas, tačiau nepagrindžia teiginiu, jog teismas, atlikdamas įrodymų vertinimą, būtų pažeidęs proceso teisės normas ar netinkamai jas taikęs, yra faktinio pobūdžio ir nesudaro kasacijos dalyko. Dėl tokio pobūdžio argumentų kasacinis teismas neturi teisinio pagrindo pasisakyti, kadangi tai neatitiktų įstatyme įtvirtintus kasacinio proceso paskirties ir ribų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-123-969/2016 39 punkta; 2017 m. gegužės 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-221-611/2017 40 punkta, kt.). Įrodymų vertinimas yra fakto klausimas, argumentai dėl kitokio konkrečių duomenų vertinimo nenauginetini kasacinio teismo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-221-611/2017, 40 punktas). Vien tai, kad kasatorius nesutinka su įrodymų vertinimu ir juos vertina kitaip, nei vertino apeliacinės instancijos teismas, nėra pagrindas konstatuoti, kad įrodymų vertinimo taisyklės buvo pažeistos (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-63-403/2023 54 punktą).
51. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovo I. R. kasacinio skundo argumentai, susiję su netinkamu CK 1.91 straipsnio aiškinimu ir taikymu bei įrodinėjimo taisyklių pažeidimu (šios nutarties 34.3–34.4 punktai), yra išimtinai faktinio pobūdžio. Nors kasaciniame skunde formaliai apeliuojama į atitinkamus materialiosios ir proceso teisės normų pažeidimus, aptariamais argumentais iš esmės pateikiamas kitoks, nei

apeliacinės instancijos teismo, byloje surinktų įrodymų vertinimas ir siekiama, kad kasacinis teismas kitaip, nei bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas, įvertintų byloje surinktų įrodymų turinį bei jų pakankamumą. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad į atsakovo argumentą dėl netinkamo įrodinėjimo naštos paskirstymo, kurį atsakovas buvo iškėlęs ir apeliaciniame skunde, yra atsakyta Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartyje (nutarties 44–45 punktai). Kasaciniame skunde nurodytas argumentas tiesiog pakartojamas, teisiniais argumentais nepagrindžiant, kodėl jį atmetančios apeliacinės instancijos teismo išvados yra nepagrįstos.

52. Kasacinio skundo argumentai, susiję su netinkamu restitucijos taikymu pripažinus negaliojančių akcijų perleidimo sandorį (šios nutarties 34.7 punktas), grindžiami aplinkybėmis, kurias apeliacinės instancijos teismas pripažino neįrodytomis (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties 54 punktas). Kasacinis teismas, nagrinėjantis tik teisės klausimus, negali iš naujo vertinti įrodymų ir nustatyti kitokių faktinių aplinkybių nei žemesnės instancijos teismui, nes yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismu nustatytų aplinkybių (CPK 353 straipsnio 1 dalis). Kasaciniame skunde nepateikiami teisiskai pagrįsti argumentai, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog atsakovas neįrodė savo teiginių dėl bendrovės finansinės padėties ir akcijų kainos pasikeitimo, būtų buvusi padaryta pažeidus proceso teisės normų reikalavimus.
53. Kasacinio skundo argumentai dėl apeliacinės instancijos teismo, priėmusio 2022 m. birželio 30 d. nutartį, sudėties neteisėtumo (šios nutarties 34.1 punktas) susiję išimtinai tik su Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties teisėtumu, todėl atsakovas, praleidęs naikinamąjį terminą Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties apskūsti, tokio pobūdžio argumentais remtis nebeturi teisės (šios nutarties 46 punktas). Teisėjų kolegija papildomai atkreipia dėmesį į tai, kad atsakovo argumentas dėl apeliacinės instancijos teismo, priėmusio 2022 m. birželio 30 d. nutartį, sudėties neteisėtumo pirmą kartą buvo iškeltas tik paduodant kasacinį skundą šioje byloje – anksčiau dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties paduotame atsakovo kasaciniame skunde, kurį buvo atsisakyta priimti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2022 m. spalio 27 d. nutartimi, tokiu argumentu remiamasi nebuvo.
54. Kadangi šios nutarties 51–53 punktuose aptarti kasacinio skundo argumentai neatitinka įstatymo nustatytų reikalavimų ir dėl to nesudaro kasacinio dalyko, teisėjų kolegija dėl jų šioje nutartyje išsamiau nepasisakys. Atitinkamai šios bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas sudaro šie kasaciniame skunde iškelti teisės klausimai: 1) ar atsakovo apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo nagrinėjant atskirai nuo atsakovo I. R. apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai ir, jei taip, ar šis pažeidimas nagrinėjamu atveju buvo esminis (sudarantis pakankamą pagrindą panaikinti skundžiamus apeliacinės instancijos teismo procesinius sprendimus); 2) ar pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pažeidė materialiosios ir proceso teisės normų reikalavimus ir nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, nevertindami, ar ieškovė turėjo reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ sudarant 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį; ir 3) ar apeliacinės instancijos teismas, atsisakydamas priimti atsakovo I. R. pateiktus naujus įrodymus, pažeidė CPK 314 straipsnio reikalavimus.

Dėl papildomo sprendimo apskundimo procesinės tvarkos

55. Pagal CPK 277 straipsnio 1 dalies nuostatai, teismas, priėmęs byloje sprendimą, dalyvaujančių byloje asmenų pareiškimu ar savo iniciatyva gali priimti papildomą sprendimą, jeigu: 1) kuris nors reikalavimas, dėl kurio šalys pateikė įrodymus ir davė paaiškinimus, sprendime yra neišspręstas; 2) teismas, išsprendęs teisės klausimą, nenurodė priteistos sumos dydžio, perduotino turto ar veiksmų, kuriuos atsakovas privalo atlikti arba nuo kurių jis privalo susilaikyti; 3) teismas neišsprendė bylinėjimosi išlaidų ar jų dalies atlyginimo ar paskirstymo klausimo. CPK 277 straipsnio 1 dalyje nustatytas papildomo sprendimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plačiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-114-1075/2019, 39 punktas).
56. Minėta, kad pagal CPK įtvirtintą teisinį reglamentavimą papildomo sprendimo priėmimo galimybė yra siejama su teismo sprendimo trūkumų ištaisymu, t. y. priėmus sprendimą ir pastebėjus, jog tam tikri ieškinių ar kitų procesinių dokumentų keliami klausimai nebuvo išspręsti teismo sprendimu ar bylą užbaigiančia nutartimi, tiek teismo iniciatyva, tiek bylos šalių prašymu yra galimybė priimti papildomą sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207-313/2015). Papildomas sprendimas, kai yra priimanas, tampa sudėtine teismo sprendimo, kurio trūkumai papildomu sprendimu buvo taisomi, dalimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2023, 82 punktas).
57. Pagal CPK 277 straipsnio 2 dalį iškelti klausimą dėl papildomo sprendimo priėmimo galima per dvidešimt dienų nuo teismo sprendimo priėmimo dienos. Šis terminas yra trumpesnis nei nustatytas sprendimui apeliacine tvarka apskūsti (CPK 307 straipsnio 1 dalis). Pagal CPK 317 straipsnio 4 dalį, jeigu pirmosios instancijos teisme yra nagrinėjamas papildomo sprendimo priėmimo klausimas, bylą apeliacinės instancijos teismui išsiunčiančia nutartimi, tiek bylos šalys prašymu yra galimybė priimti papildomą sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207-313/2015). Toks teisinis reglamentavimas atitinka papildomo sprendimo kaip neatsiejamą pagrindinio sprendimo dalies aiškinimą ir užtikrina, kad teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliacine tvarka bus tikrinami tik ištaisius šio sprendimo trūkumus per papildomo sprendimo institutą.
58. Priklausomai nuo papildomo sprendimo išspręsto klausimo pobūdžio (ar papildomu sprendimu išspręstas savarankiškas, nuo kitų byloje pareikštų reikalavimų nepriklausomas, reikalavimas, ar klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindinio sprendimo išspręstų klausimų procesinės baigties), taip pat nuo to, su kuria konkrečiai sprendimo dalimi byloje dalyvaujantis asmuo nesutinka, papildomas sprendimas byloje dalyvaujančių asmenų gali būti skundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio sprendimo arba kartu su juo. CPK 277 straipsnio 4 dais reglamentuotą atvejų, kai papildomas sprendimas yra apskundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio teismo sprendimo. Pagal šią teisės normą papildomas sprendimas gali būti apskūstas apeliacine tvarka per 20 dienų nuo jo priėmimo dienos.
59. Tuo atveju, kai papildomu sprendimu išsprendžiamas klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindinio sprendimo išspręsto klausimo procesinės baigties, padavus apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo kartu apskundžiamas ir papildomas sprendimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2023, 83, 84 punktai). Tačiau ir pastaruoju atveju byloje dalyvaujantis asmuo turi teisę paduoti apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, jei jis nesutinka tik su papildomu sprendimu išspręsto išvestinio klausimo sprendimo rezultatu (pvz., bylinėjimosi išlaidų paskirstymu). Byloje dalyvaujančiam asmeniui padavus apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, pagrindinio sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas pagal bendrąją taisyklę apeliacine tvarka nėra tikrinamas, kadangi šio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas nepatenka į bylos pagal apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (CPK 320 straipsnis).
60. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors CPK nėra nuostatų, tiesiogiai įtvirtinančių reikalavimą apeliacinius skundus dėl pagrindinio sprendimo ir papildomo sprendimo, jei jie yra paduoti kaip du savarankiški procesiniai dokumentai, nagrinėti kartu, toks reikalavimas išplaukia iš sisteminio CPK normų aiškinimo. Atsižvelgiant į tai, kad papildomu sprendimu sprendžiami reikalavimai paprastai yra išvestiniai, neatsiejami susiję su pagrindiniu sprendimu išspręstais reikalavimais, nėra galima situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl pagrindinio teismo sprendimo, negalėtų spręsti ir dėl su juo neatsiejamai susijusio papildomo sprendimo pakeitimo ar panaikinimo. Tai reiškia, kad apeliacinio skundo dėl papildomo sprendimo nagrinėjimas atskiroje byloje galimas tik tuo atveju, kai pagrindinis teismo sprendimas jau yra įsiteisėjęs arba kai papildomu sprendimu yra išspręstas savarankiškas reikalavimas, kurio procesinė baigtis nepriklauso nuo pagrindinio sprendimo išspręstų reikalavimų procesinės baigties.
61. Nagrinėjamoje byloje susiklostė procesinė situacija, kai atsakovų I. R. ir UAB „Emu group“ apeliaciniai skundai dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo, neatsiejamai susijusio su pagrindiniu sprendimu pagal papildomą sprendimą išspręstų klausimų pobūdį, buvo

išnagrinėti anksčiau nei atsakovo I. R. apeliacinis skundas dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo. Teisėjų kolegija, vadovaudamasi anksčiau išdėstytais motyvais, pripažįsta teisiskai pagrįstu kasacinio skundo argumentą, kad tokia situacija neatitinka proceso teisės normų reikalavimų. Tačiau, kaip ne kartą pažymėta kasacinio teismo praktikoje, pagrindas panaikinti apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą kasacine tvarka yra ne bet koks, o tik esminis proceso teisės normų pažeidimas, reiškiantis tinkamo proceso apeliacinės instancijos teisme nebuvimą arba galėjęs padaryti įtaką bylos procesiniam rezultatui (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-308-823/2020 27, 28 punktus; 2021 m. kovo 10 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-49-823/2021 22, 23 punktus). Tai, ar nustatytas proceso teisės normų pažeidimas yra esminis, sprendžiama, be kita ko, atsižvelgiant į konkrečioje byloje susiklosčiusias procesines aplinkybes.

62. Vertindama, ar atsakovo procesinės teisės aptariamu procesiniu pažeidimu buvo iš esmės pažeistos, teisėjų kolegija, visų pirma, atkreipia dėmesį į tai, kad atsakovas kasaciniame skunde nepagrįstai teigia, jog dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio ir papildomo sprendimų buvo paduotas vienas apeliacinis skundas, kurio nagrinėjimą apeliacinės instancijos teismas esą savo nuožiūra neteisėtai išskaidė į du atskirus procesus. Kaip matyti iš bylos duomenų, dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio ir papildomo sprendimų buvo paduoti keturi apeliaciniai skundai: du iš jų (atskirai dėl papildomo sprendimo ir vėliau dėl pagrindinio sprendimo) padavė atsakovas I. R. ir du – UAB „Emu group“ (šios nutarties 16, 17 punktai). Taigi, šiuo atveju patys atsakovai pasirinko paduoti savarankiškus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų. Atsakovų vėlesnis prašymas šiuos skundus laikyti vienu procesiniu dokumentu (kuris pirmosios instancijos teismui buvo pateiktas tik 2021 m. gruodžio 17 d.) buvo atmestas Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartimi (palikta nepakeista Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 24 d. nutartimi).
63. Iš bylos duomenų taip pat matyti, kad abiejų atsakovų apeliaciniai skundai dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo buvo priimti 2021 m. spalio 13 d. teisėjo rezoliucijomis, o byla pagal šiuos skundus 2021 m. lapkričio 16 d. išsiusta Lietuvos apeliaciniam teismui. Išsiunčiant byla iš pirmosios instancijos teismo atsakovų apeliaciniu skundu dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo priėmimo klausimas dar nebuvo išspręstas – atsakovai buvo padavę atskiruosius skundus dėl pirmosios instancijos teismo nutarčių dėl apeliacinių skundų trūkumų šalinimo, šie buvo atmesti Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 2 d. nutartimis. Šiomis nutartimis, be kita ko, atsakovams nustatytas naujas terminas apeliacinių skundų trūkumams pašalinti iki 2021 m. gruodžio 20 d. (įskaitytina).
64. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo, 2021 m. gruodžio 16 d. nutartimi atidėjo bylos nagrinėjimą, iki paaiškės aplinkybė dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo įsiteisėjimo arba bylos pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl šio sprendimo perdavimo nagrinėti apeliacine tvarka. Šioje nutartyje, be kita ko, nurodyta, kad tuo atveju, jei apeliacinių skundų, paduotų dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo (pagrindinio sprendimo), trūkumai bus pašalinti ir byla su skundais perduota nagrinėti Lietuvos apeliaciniam teismui, sprendimas bylų pagal apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo ir 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo sujungimo klausimas. Taigi, priešingai nei kasaciniame skunde teigia atsakovas, apeliacinės instancijos teismas ne tik savavališkai neišskaidė bylos pagal vieną apeliacinį skundą į du atskirus procesus (tą, paduodami atskirus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimo, padarė patys atsakovai), bet ir ėmėsi reikiamų procesinių priemonių, atsižvelgdamas į susiklosčiusią procesinę situaciją, kad atsakovų apeliaciniai skundai dėl pagrindinio sprendimo (jei bus priimti) ir papildomo sprendimo būtų nagrinėjami kartu.
65. Lietuvos apeliacinis teismas 2022 m. birželio 20 d. nutartimi byloje pagal apeliacinius skundus dėl papildomo sprendimo paskyrė bylos nagrinėjimo raštinio proceso tvarka teismo posėdyje datą ir laiką, nustatęs, kad dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo apeliacinis procesas nėra prasidėjęs, įsiteisėjusiomis nutartimis nustatyti atsakovų apeliacinių skundų trūkumai per teismo nustatytą terminą nepašalinti. Kaip matyti iš bylos duomenų, priimdamas šią nutartį apeliacinės instancijos teismas padarė faktinių aplinkybių vertinimo klaidą, nes ją priimant buvo išspręstas tik atsakovės UAB „Emu group“ apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo priėmimo klausimas (skundas laikytas nepaduotu ir grąžintas atsakovei), o galutinis procesinis sprendimas dėl atsakovo I. R. apeliacinio skundo priėmimo dar nebuvo priimtas. Šis skundas, priimtas pirmosios instancijos teismo teisėjo 2022 m. liepos 14 d. rezoliucija (t. v.iau po to, kai atsakovų apeliaciniai skundai dėl papildomo sprendimo buvo išnagrinėti). 2022 m. rugpjūčio 22 d. kartu su byla išsiųstas Lietuvos apeliaciniam teismui ir išnagrinėtas (atmestas) kasacine tvarka skundžiama Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartimi.
66. Atsakovo I. R. teigimu, apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo nagrinėjimas atskirai nuo apeliacinio skundo dėl papildomo sprendimo šiuo atveju lėmė, kad dalis jo apeliacinių skundų argumentų liko apskritai neišnagrinėti iš esmės, kadangi apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo, pagrindinį sprendimą nepagrįstai laikė įsiteisėjusiu, o apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo nagrinėjusi teisėjų kolegija kai kurių apeliaciniame skunde keliamų klausimų nesprendė, konstatavusi juos esant jau išspręstus įsiteisėjusia apeliacinės instancijos teismo nutartimi dėl papildomo sprendimo. Teisėjų kolegija, įvertinusi skundžiamų nutarčių turinį, šiuos kasacinio skundo argumentus pripažįsta iš esmės nepagrįstais.
67. Skundžiamoje 2022 m. birželio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022 apeliacinės instancijos teismas ištis nurodė nenagrinėsiantis atsakovų argumentų, susijusių su Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo pagrįstumu ir teisėtumu, kadangi minėtas sprendimas yra įsiteisėjęs. Nors, kaip pagrįstai nurodoma kasaciniame skunde, tokia apeliacinės instancijos teismo išvada buvo klaidinga, atkreiptinas dėmesys, kad argumentai dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022 bet kuriuo atveju negalėjo būti nagrinėjami, kadangi šis sprendimas nebuvo apeliacinių skundu, pagal kuriuos buvo nagrinėjama civilinė byla Nr. e2-6-330/2022, objektas (šioje byloje buvo nagrinėjami atsakovų apeliaciniai skundai dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo).
68. Minėta, kad ta aplinkybė, jog papildomu sprendimu išspręsti klausimai yra neatsiejamai susiję su pagrindiniu sprendimu išspręstais klausimais, savaime neatima iš bylos dalyvaujančių asmenų galimybės apeliacine tvarka apskusti tik papildomą sprendimą ir tokiu būdu apibrėžti bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (šios nutarties 59 punktą). Kadangi nagrinėjamu atveju pats atsakovas pasirinko paduoti atskirą apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo, šį skundą nagrinėjančio apeliacinės instancijos teismo klaida dėl pagrindinio sprendimo įsiteisėjimo ir su tuo susijęs ydingas procesinio sprendimo motyvavimas nedarė įtakos iš esmės pagrįstai teismo išvadai, kad atsakovo argumentai dėl pagrindinio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo byloje pagal apeliacinį skundą, paduotą tik dėl papildomo sprendimo, nenagrinėtini.
69. Atsakovui I. R. padavus atskirą apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo, dėl atsakovo argumentų, susijusių su šio sprendimo pagrįstumu ir teisėtumu (netinkamo CK 1.91 straipsnio aiškinimo ir taikymo, netinkamo įrodinėjimo naštos paskirstymo, netinkamo įrodymų vertinimo ir netinkamo restitucijos taikymo pripažinus negaliojančiu akcijų perdavimo sandorį), buvo pasisakyta Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartyje. Atsižvelgiant į tai, nėra pagrindo sutikti su atsakovo teiginiais, kad šie jo argumentai apeliacinės instancijos teisme apskritai nebuvo išnagrinėti. Vien ta aplinkybė, kad šie argumentai buvo nagrinėjami atskirai nuo argumentų dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo neteisėtumo ir nepagrįstumo, pati savaime nelenia apeliacinio proceso netinkamumo ir esminio atsakovo procesinių teisių pažeidimo. Skundžiamos Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties motyvai, kiek jie yra susiję su aptariamais atsakovo argumentais, neleidžia daryti išvados, kad ta aplinkybė, jog atsakovų apeliaciniai skundai dėl papildomo sprendimo jau buvo išnagrinėti bylos pagal apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo nagrinėjimo metu, būtų kokių nors būdu padarė įtaką teismo išvadų turiniui.
70. Įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu dėl papildomo sprendimo Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartyje remiamasi tik pasisakant dėl atsakovo apeliacinio skundo argumentų, susijusių su restitucijos taikymu, pripažinus negaliojančia reikalavimo teisės perdavimo sutartį (skundžiamos Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties 55 punktą). Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į anksčiau šioje

nutartyje išdėstytus motyvus, kad negalima situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo, negalėtų vertinti su juo neatsiejamai susijusio papildomo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo (šiuo atveju – iš esmės pasisakydamas dėl sandorio (ne)galiojimo negalėtų spręsti restitucijos (ne)taikymo klausimo), apeliacinės instancijos teismo argumentą, kad jis yra besąlygiškai saistomas anksčiau to paties teismo priimtos nutarties dėl papildomo sprendimo, pripažįsta teisiškai ydingu. Kita vertus, nurodytas procesinis pažeidimas (netinkamas nutarties motyvavimas) nagrinėjamu atveju taip pat nepripažintinas esminiu, kadangi, kaip matyti iš bylos duomenų, atsakovo argumentai dėl restitucijos taikymo pripažinus negaliojančią reikalavimo teisės perleidimo sutartį negalimumo apeliaciniame skunde dėl pagrindinio sprendimo ir apeliaciniame skunde dėl papildomo sprendimo buvo iš esmės tapatūs ir dėl jų nepagrįstumo jau buvo pasisakyta Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartyje.

71. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartimi atsakovų argumentas, jog restitucija dėl tos dalies, kuria nustatytas įpareigojimas atsakovui I. R. grąžinti reikalavimo teisę ieškovei, yra negalima, kadangi tokios reikalavimo teisės nėra, buvo atmestas ne dėl tos priežasties, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas šią nutartį, pagrindinį sprendimą klaidingai laikė įsiteisėjusiu, o dėl to, jog, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, reikalavimo teisės galiojimo klausimas apskritai nepateko į šios bylos nagrinėjimo teisme ribas, nes reikalavimo teisės perleidimo sutartis ieškovės buvo ginčijama ir pirmosios instancijos teismo sprendimu buvo panaikinta kaip sudaryta dėl apgaulės, o ne teismui konstatavus, kad ši sutartis neturi objekto – perleidžiamos reikalavimo teisės (dėl šios teismo išvados pagrįstumo teisėjų kolegija pasisakys toliau šioje nutartyje). Taigi, priešingai nei kasaciniame skunde teigia atsakovas, pastarasis jo apeliacinio skundo argumentas apeliacinės instancijos teismo taip pat buvo išnagrinėtas iš esmės ir apeliacinės instancijos teismo pripažintas nepagrįstu. Tai, kad apeliacinės instancijos teismo nurodyti motyvai netenkina atsakovo, jis juos laiko neišsamiais, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti visišką motyvų nebuvimą kaip absoliutu apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo negaliojimo pagrindą (šiuo aspektu žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-247-684/2023 35 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
72. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija konstatuoja, kad, nors atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo apeliacinės instancijos teisme išnagrinėjus anksčiau nei jo skundą dėl pagrindinio sprendimo, buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai, nagrinėjamu atveju šis pažeidimas nelaikytinas esminiu. Skundų dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų nagrinėjimo išskaidymas į du atskirus procesus, nulemtas, visų pirma, pačių atsakovų procesinio elgesio paduodant atskirus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų, nagrinėjamu atveju nesukėlė kasaciniame skunde nurodomų pasekmių, su kuriomis atsakovas sieja savo teisės į tinkamą apeliacinį procesą pažeidimą.

Dėl bylos nagrinėjimo ribų, reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir restitucijos taikymo

73. Kreditoriaus reikalavimo teisė, kaip prievolinė subjektinė teisė, yra savarankiškas civilinių teisinių santykių objektas (CK 1.112 straipsnio 1 dalis), todėl gali būti perleista kitam asmeniui bendraisiais pagrindais (CK 1.112 straipsnio 2 dalis). CK 6.101 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visa reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai arba jeigu reikalavimas nesusijęs su kreditoriaus asmeniu. Kreditorius gali perduoti savo reikalavimo teisę kitam asmeniui, t. v. naujajam kreditoriui, pagal reikalavimo teisės perleidimo sutartį, kuri teisės doktrinoje vadinama cesijos sutartimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2014).
74. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad reikalavimo perleidimas (cesija) nėra abstraktus savarankiškas sandoris, o yra susietas su pagrindiniu sandoriu, kuriame vyko reikalavimų pasikeitimas, t. v. sutartimi, kuri yra cesijos esmė. Kilus šalių ginčui, visu pirma reikia nustatyti, ar pradinis kreditorius turėjo teisę, dėl kurios sudaryta reikalavimo perleidimo sutartis, ir ar ši jo teisė buvo galiojanti cesijos sutarties sudarymo metu. Vertinant reikalavimo perleidimo teisėtumą, reikia įvertinti: 1) prievole, iš kurios atsirado teisė, esanti reikalavimo perleidimo dalyku; 2) sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujajam kreditoriui reikalavimo teisę reikalavimo perleidimo forma (perleidimo pagrinda); 3) reikalavimo perleidimo (cesijos) sandorį, kuriuo perleidžiama reikalavimo teisė (atsisakoma reikalavimo teisės) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2009).
75. Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas perleisti tokį reikalavimą, dėl kurio negalimas išieškojimas, be kita ko, reiškia ir draudimą perleisti reikalavimą, kurio pradinis kreditorius neturi. Tai, kad pradinis kreditorius perleido naujajam kreditoriui reikalavimo teisę, kurios pats neturėjo, reiškia, kad cesijos sutarties sudarymo metu jos dalykas neatitiko imanomumo reikalavimo (CK 6.3 straipsnio 4 dalis) ir, sudarant šią sutartį, pažeistas CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas imperatyvus draudimas. Tokia reikalavimo perleidimo sutartis yra niekinė ir negaliojanti kaip prieštaraujanti imperatyviosioms įstatymo normoms (CK 1.80 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008; 2022 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-111-421/2022, 32 punktas).
76. Atsakovas kasaciniame skunde nurodo, kad bylą nagrinėję teismai pažeidė reikalavimo perleidimą reglamentuojančias materialiosios teisės normas ir nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, kadangi dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir restitucijos taikymo sprendė nemustate, ar sudarant reikalavimo teisės perleidimo sutartį ieškovė apskritai turėjo reikalavimo teisę, kuri buvo perleista ginčijamam sandoriui. Teisėjų kolegija šiuos atsakovo argumentus pripažįsta teisiškai nepagrįstais.
77. Nors atsakovas pagrįstai nurodo, kad, pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, sprendamas dėl reikalavimo perleidimo teisėtumo teismas, be kita ko, turi įvertinti, ar pradinis kreditorius turėjo teisę, dėl kurios sudaryta reikalavimo perleidimo sutartis, ir ar ši jo teisė buvo galiojanti cesijos sutarties sudarymo metu, vis dėlto tokia teismo pareiga atsiranda tik dėl to kilus šalių ginčui (šios nutarties 74 punktas). Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama sandorio teisėtumo prezumpcija, pagal kurią sandoris laikomas galiojančiu, nesant įstatymu nustatyta tvarka pareikšto reikalavimo pripažinti jį negaliojančiu (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-474/2003).
78. Pagal civilinio proceso teisėje įtvirtintą dispozityvumo principą (CPK 13 straipsnis), šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi CPK nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis. Bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia faktinis ieškinio pagrindas ir ieškinio dalykas, taip pat atsakovo pateikti atskirtimai į ieškinį. Teismas, priimdamas sprendimą, neturi teisės peržengti bylos nagrinėjimo ribų, apibrėžtų pirmiau įvardytais elementais, išskyrus proceso įstatyme nustatytus atvejus (CPK 265 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-259-381/2021, 12 punktas; 2022 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-176-378/2022, 46 punktas).
79. Teismui nagrinėjant civilines bylas, ginamos ne vien ieškovo, bet ir atsakovo teisės. Savo teisėms ginti atsakovas turi įstatymo nustatytas procesines priemones. Tos procesinės priemonės yra atsikirtimai ir priešieškinis. Gynimosi nuo pareikšto ieškinio būda visais atvejais pasirenka pats atsakovas, priklausomai nuo jo siekiamo rezultato. Atsakovo gynimosi nuo pareikšto ieškinio būda, visu pirma, nulemia materialieji teisiniai santykiai ir materialiuju teisių gynimo būdai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-289-1075/2018, 23 punktas).
80. Kadangi bylos nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia faktinis ieškinio (priešieškinio) pagrindas ir dalykas, būtent atsižvelgiant į šiuos

elementus nustatytina, kas sudaro konkrečios bylos esmę, t. y. kokios teisės normos yra taikytinos ginčo santykiui ir kokios faktinės aplinkybės yra teisiskai reikšmingos sprendžiant tarp šalių kilusį ginčą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-123-823/2022, 31 punktas).

81. *Nagrinėjamoje byloje ieškovė pareiškė reikalavimą pripažinti negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį kaip sudarytą dėl apgaulės. Pagal kasacinio teismo formuojama praktiką, sprendžiant dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu CK 1.91 straipsnio pagrindubūtina analizuoti apgautosios sandorio šalies valios formavimosi procesą, jos tikruosius ketinimus, aiškintis, ar ji suvokė tikrąją sandorio, atskiru jo sąlygų esmę, ar ji sprendimą dėl sandorio sudarymo ar atskiru jo sąlygų priėmė savarankiškai, ar veikiama kitu, pašaliniu veiksmu (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2013; 2015 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329-916/2015). Taigi, būtent šios teisiskai reikšmingos aplinkybės sudarė bylos pagal ieškovės ieškinio reikalavimą dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia nagrinėjimo dalyką.*
82. *Atsakovas, atsikirsdamas į ieškovės reikalavimą dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia, be kita ko, nurodė, kad 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartis apskritai negalėjo būti sudaryta, kadangi ją sudarant ieškovė neturėjo reikalavimo teisės į UAB „Emu group“, kurią būtų galėjusi perleisti ginčijamam sandoriui. Taigi, atsakovas iš esmės rėmėsi tuo, kad ginčijama reikalavimo perleidimo sutartis laikytina niekine dėl jos prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms (šios nutarties 75 punktas). Tačiau priešieškinio dėl reikalavimo perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia šiuo pagrindu atsakovas nagrinėjamoje byloje nepareiškė.*
83. *Kasacinio teismo praktikoje ne kartą konstatuota, kad ex officio teismas niekinio sandorio ar akto teisinę pasekmę taiko tik tuomet, kai nagrinėjant byla pagrindas pripažinti sandori ar akta niekiniu yra akivaizdus. Bylos nagrinėjimo teisme, įrodymų vertinimo ir įrodinėjimo ribas nulemia ieškinio pagrindas ir dalykas. Todėl tuo atveju, kai sandoris nėra akivaizdžiai niekinis, teismas imtis nagrinėti ir spresti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių kokio nors sandorio ar akto negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus gali tik esant šalies reikalavimui pripažinti toki sandorį ar aktą negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškinio forma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-409/2012; 2015 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-51-428/2015; 2017 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-48-248/2017, 37 punktas; 2019 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-400-916/2019, 35 punktas; 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-8-313/2021, 36 punktas; 2022 vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-611/2022, 42 punktas).*
84. *Ginčijamos 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties 7 punkte nurodoma, kad perleidžiančio teisės asmens (ieškovės) reikalavimo teisę patvirtina tarp jos ir įmonės (UAB „Emu group“) sudaryta taikos sutartis, pagal kurią įmonė įsipareigojo sumokėti nurodomą skolą. Į bylą taip pat pateikta 2012 m. kovo 23 d. taikos sutartis, sudaryta tarp UAB „Emu group“ ir ieškovės, kuria UAB „Emu group“ įsipareigojo sumokėti 2 milijonų litų kainą į ieškovės banko sąskaitą, kurią pastaroji nurodys, arba kitaip, kaip bus priimtina ieškovei. Šalys susitarė, kad ieškovė turi teisę parduoti, perduoti ar kitaip perleisti teisę gauti apmokėjimą savo nuostata (taikos sutarties 3 punktas).*
85. *Atsakovas, teigdamas, kad ieškovė neturėjo reikalavimo teisės į UAB „Emu group“, nurodė jog ieškovės į bylą pateikta taikos sutartis nesusijusi su ginčijama reikalavimo teisės perleidimo sutartimi, yra niekinė, be to, kitose bylose, kuriose dalyvavo ieškovė, konstatuota, jog UAB „Emu group“ ieškovei neskolinga priešingai – ieškovė yra skolinga UAB „Emu group“. Taigi, ginčydamas ieškovės reikalavimo teisės turėjimą atsakovas nurodė daug tirtinų faktinių aplinkybių, įskaitant susijusias su nenuginčyto ir šioje byloje neginčijamo sandorio, iš kurio kildinama ši reikalavimo teisė (taikos sutarties), galiojimu. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai leidžia teigti, kad nagrinėjamu atveju 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties niekinis pobūdis nėra akivaizdus ir kad dėl šios priežasties teismas negalėjo pripažinti reikalavimo teisės perleidimo sutarties niekine ex officio, nesant proceso įstatymu nustatyta tvarka pareikšto ieškinio ar priešieškinio reikalavimo, kuriuo ši sutartis būtų ginčijama CK 1.80 straipsnio 1 dalies pagrindu kaip pažeidžianti imperatyvu CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą draudimą. Atitinkamai atsakovo nurodytos aplinkybės dėl ieškovės reikalavimo teisės neturėjimo nepateko į šios bylos nagrinėjimo teisme ribas ir bylą nagrinėję teismai neturėjo pagrindo dėl jų pasisakyti.*
86. *Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad, atsižvelgiant į šios bylos nagrinėjimo teisme ribas, teismui pripažinus 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį negaliojančia, buvo nuspręsta tik tai, kad reikalavimo teisė į UAB „Emu group“, jei tokia egzistavo, šios sutarties pagrindu nėra perėjusi iš ieškovės atsakovui. Kadangi aplinkybės, susijusios su ieškovės reikalavimo teisės į UAB „Emu group“ galiojimu, nebuvo šios bylos nagrinėjimo dalykas, teismo sprendimo šioje byloje priėmimas nesukuria res judicata (teismo galutinai išspręstas klausimas) padarinių ieškovės reikalavimo teisės į UAB „Emu group“ galiojimo aspektu ir neužkerta kelio suinteresuotiems asmenims ginčyti ieškovės reikalavimo teisės galiojimą kitose bylose. Atsižvelgiant į reikalavimo teisės nematerialų pobūdį, teismo procesinis sprendimas dėl restitucijos taikymo, kiek tuo atsakovas yra įpareigotas grąžinti reikalavimo teise ieškovei, nelemia atsakovo pareigos atlikti kokius nors aktyvius veiksmus į ją vykdyti, todėl galimas ieškovės reikalavimo teisės negaliojimas nesukelia jokių šioje byloje priimto teismo sprendimo vykdymo kliūčių ir su tuo susijusio atsakovo teisių galimo pažeidimo.*

Dėl naujų įrodymų (ne)priėmimo apeliacinės instancijos teisme

87. *Pagal CPK 314 straipsnį, apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme, išskyrus atvejus, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė išliko vėliau.*
88. *Dėl šios teisės normos taikymo kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad dalyvaujantys byloje asmenys bendriausia prasme neturi teisės teikti naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme. Toks draudimas – ribotos apeliacijos, būdingos civiliniam procesui, išraiška. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka paskirtis – neperžengiant apeliacinio skundo ribų, patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą (CPK 320 straipsnio 1 dalis). Šio apeliacinio proceso vienu tikslu įgyvendinimas būtų ansunkintas arba netgi apskritai taptų neįmanomas, jeigu dalyvaujantys byloje asmenys turėtų neribotą procesinę galimybę teikti apeliacinės instancijos teisme naujus įrodymus ir jais remtis. Todėl, siekiant pašalinti (ar sumažinti) tokių padarinių atsiradimo galimybę, proceso įstatymu lygmeniu ir yra įtvirtintas draudimas teikti, o kartu ir priimti, naujus įrodymus. Šis draudimas kartu užtikrina ir teisinį tikrumą bei apibrėžtumą, nes, užkirsdamas kelią remtis tokiais įrodymais, kurie neįtvirtavo pirmosios instancijos teisme, pašalina (ar sumažina) procesinės staimeenos sukūrimo dalyvaujantiems byloje asmenims galimybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349-248/2019, 19 punktas).*
89. *Draudimas apeliacinės instancijos teisme priimti naujus įrodymus nėra absoliutus. Naujų įrodymų apeliacinės instancijos teisme priėmimas yra šio teismo diskrecija, kuria įgyvendindamas teismas visu pirma turi patikrinti, ar egzistuoja sąlygos, kurioms esant pagal CPK 314 straipsnį nauji įrodymai gali būti priimami: pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti arba tokiu įrodymu pateikimo būtinybė išliko vėliau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-248/2020, 44 punktas). Taikydamas CPK 314 straipsnyje nustatytas išimtis ir sprenddamas dėl naujai pateikiamų įrodymų priėmimo apeliacinės instancijos teismas patikrina: ar buvo objektyvi galimybė pateikti juos bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme; ar vėlesnis įrodymo pateikimas neužvilkins bylos nagrinėjimo; ar naujai prašomas priimti įrodymas (-ai) turės įtakos sprendžiant šalių ginčą; ar šalis nepiktinaudžiauja įrodymo vėlesnio pateikimo teise (Lietuvos*

Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019, 33 punktą). Tai, ar būtinybė pateikti naujus įrodymus atsirado vėliau, yra vertinamoji sąlyga, kurios egzistavimą visu pirma turi motyvuotai pagrįsti naujus įrodymus teikiantis asmuo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-24-378/2022, 45 punktą).

90. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad, nors pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme galimybė, be kita ko, siejama ir su teismo pareiga vykdyti teisingumą, t. y. ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą, ši praktika neturi būti aiškinama kaip įpareigojanti apeliacinės instancijos teismą priimti naujus įrodymus visais atvejais, kai jais įrodinėjamos bylai teisiškai reikšmingos aplinkybės. Toks aiškinimas iš esmės paneigtas CPK 314 straipsnyje įtvirtinta ribojima, jį prilyginamas bendrajai CPK 180 straipsnyje įtvirtintai įrodymų saujumo taisyklei. Taip pat nebūtų pasiektas įstatymų leidėjo CPK 314 straipsnio norma siekiamas tikslas – panaikinti galimybę piktnaudžiauti procesu ir skatinti bylos dalyvius veikti už greitą ir išsamų bylos ištyrimą, bylinėtis sąžiningai, atskleidžiant bylai reikšmingus duomenis pirmosios instancijos teisme, o ne sukuriant netikėtumus po pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-3-823/2020, 50 punktą).
91. Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija, nagrinėjusi bylą pagal atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo, atsisakė priimti atsakovo apeliacinės instancijos teismui teikiamus naujus įrodymus. Toki procesinį sprendimą apeliacinės instancijos teismas motyvavo tuo, kad: 1) dalis atsakovo teikiamų kaip naujų įrodymų jau yra pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, t. y. jau yra byloje, todėl nėra poreikio pakartotinai spresti dėl jų priėmimo; 2) dalis atsakovo teikiamų įrodymų (pvz., teismų procesiniai sprendimai) nelaikytini įrodymais CPK 314 straipsnio prasme; 3) kiti įrodymai, atsižvelgiant į jų sudarymo datą, neabejotinai galėjo būti pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, todėl neatitinka CPK 314 straipsnyje įtvirtintu naujų įrodymų leistinumą sąlygų. Taigi, apeliacinės instancijos teismas dėl naujų įrodymų priėmimo sprendė atsisakydamas į CPK 314 straipsnyje nustatytas naujų įrodymų leistinumą sąlygas.
92. Atsakovas I. R., nesutikdamas su šia apeliacinės instancijos teismo išvada, kasaciniame skunde akcentuoja naujai pateiktų įrodymų ryšį su byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis. Tačiau, kaip jau minėta, vien tai, kad įrodymai atitinka saujumo reikalavimus, savaime nereiškia, kad egzistuoja CPK 314 straipsnyje įtvirtintos sąlygos tokius įrodymus priimti apeliacinės instancijos teisme. Kasaciniame skunde iš esmės pakartota apeliacinės instancijos teismui nurodyta aplinkybė, kad naujų įrodymų būtinybė šiuo atveju kilo atsakovui susipažinus su byloje priimto pirmosios instancijos teismo sprendimo turiniu, nepaneigia apeliacinės instancijos teismo išvados, jog atsakovo naujai teikiami įrodymai buvo skirti jo atskirtimui į ieškini aplinkybės pagrįsti. Pažymėtina, kad vien tik byloje dalyvaujančiam asmeniui nepalankaus pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimas pats savaime negali pagrįsti naujų įrodymų pateikimo būtinybės apeliacinės instancijos teisme – dėl tokios būtinybės turi būti sprendžiama, be kita ko, atsižvelgiant į šalių pareigą rūpintis proceso skatinimu, t. y. rūpestingai ir laiku, atsižvelgiant į proceso eigą, pateikti teismui įrodymus ir argumentus, kuriais grindžiami jų reikalavimai ar atskirtimai (CPK 7 straipsnio 2 dalis). Teisėjų kolegija pripažįsta teisiškai pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad atsakovas, savo atskirtimus į ieškini grindęs tam tikromis faktinėmis aplinkybėmis, šias aplinkybes patvirtinančius įrodymus turėjo pareigą pateikti pirmosios instancijos teismui. Atitinkamai atsakovo kasacinio skundo argumentai dėl CPK 314 straipsnio pažeidimo teisėjų kolegijos atmetami kaip teisiškai nepagrįsti.

Dėl bylos procesinės baigties

93. Apibendrinama išdėstytus motyvus teisėjų kolegija nusprendžia, kad, nors priimant Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartį buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai, nustatyti pažeidimai nagrinėjami atveju nėra esminiai ir nesudaro pakankamo pagrindo panaikinti skundžiamus procesinius sprendimus kasacine tvarka. Skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutartys, kaip iš esmės teisėtos ir pagrįstos, paliekamos nepakeistos, o atsakovo I. R. kasacinis skundas atmetamas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 341 straipsniu, 345 straipsnio 2 dalimi, 350 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktais, 359 straipsnio 1 dalies punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Nutraukti kasacinį procesą, pradėtą pagal atsakovo I. R. ir uždarnosios akcinės bendrovės „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutarties, bei kasacinį procesą, pradėtą pagal atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties.

Atsakovo I. R. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties atmesti.

Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartį palikti nepakeistas.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos

Goda Ambrasaitė-Balynienė

Danguolė Bublienė

Grażina Davidonienė